

**ZPŘÍSTUPNĚNÍ FONDŮ VELKÝCH
ČESKÝCH KNIHOVEN
Národní knihovna ČR**

Zpráva za rok 2000

Předkládá: Dr. Vojtěch Balík, ředitel NK ČR

Zpracovali:

Dr. Bohdana Stoklasová, hlavní řešitelka projektu

Ing. Miroslav Bareš, spoluřešitel projektu

Praha, listopad 2000

OBSAH

A	Konstatační část	
A.1	Rešerše	2
A.2	Současný stav ve světě a v ČR	2
A.3	Cíl	3
B	Analytická část	
B.1	Vlastní řešení	3
B.2	Přínos řešitele	7
B.3	Posun znalostí	8
C	Návrhová část	
C.1	Výsledky řešení	8
C.2	Závěr	8
C.3	Návrhy opatření	8
D	Použití finančních prostředků	
D.1	Tabulky	9
D.2	Komentář	11
E	Resumé a klíčová slova	
E.1	Resumé a klíčová slova v češtině	12
E.2	Abstract and key words in English	12

A Konstatační část

A.1 Rešerše

Angličtina:

- Retrospective conversion in Czech Republic / Bohdana Stoklasová // Library automation in transitional societies : lesson from Eastern Europe. -- New York, Oxford : Oxford University Press, 2000. -- s. 196-218
- National bibliography of a small country in international context / Bohdana Stoklasová, Marie Balíková : [referát pro mezinárodní konferenci IFLA'2000, Jeruzalém, srpen2000, připraveno k publikování v materiálech IFLA]. -- <<http://www.ifla.org/IV/ifla66/papers/093-123e.htm>>
- Cooperative cataloging and retrospective conversion in Czech Libraries / Bohdana Stoklasová : [referát pro mezinárodní konferenci LIBER'99, Praha, červenec 1999]. -- 10 s.
- Before you start retrospective conversion / Bohdana Stoklasová. -- Praha : Národní knihovna České republiky, 1998. -- nestr.
- Retrospective conversion at the National Library of the Czech Republic / Bohdana Stoklasová // 26. ABDOS-Tagung : Referate und Beiträge. -- Band 22 (1997), s. 134-141
- Retrospective conversion in Czech libraries / Bohdana Stoklasová, Miroslav Bareš // International conference on library automation in Central and Eastern Europe. -- Luxembourg : European Commission, 1997. -- s. 195-206.
- Retrospective conversion in Czech libraries / Bohdana Stoklasová, Miroslav Bareš. -- Praha : Národní knihovna České republiky, 1995. -- 39 s.

Čeština:

- České knihy 20. století / Bohdana Stoklasová, Jaroslava Jeřábková. -- 1. vyd. -- Praha : Národní knihovna České republiky, 2000. -- 32 s.
- Výsledky kooperačních projektů NK ČR, MZK a státních vědeckých knihoven. 1. díl / Bohdana Stoklasová // Čtenář. - Roč. 50, č. 5 (1998), s. 132-135
- Retrospektivní konverze katalogů Národní knihovny České republiky / Bohdana Stoklasová // Národní knihovna. -- Roč. 8, č. 3 (1997), s. 111-116 [http://www.nkp.cz/externi_3/externi2/standard/RETROKON/retro.htm]
- Retrospektivní konverze hlavních katalogů Národní knihovny v Praze : metoda, priority, finanční, personální a časové aspekty / Bohdana Stoklasová // INFOS '95. -- Bratislava : Spolok slovenských knihovníkov, 1995. -- s. 67-75
- Retrospektivní konverze katalogů (nejen) v Národní knihovně České republiky / Bohdana Stoklasová // Infocus. -- Roč. 1, č. 9 (1995), s. 222-224, 233-234
- Spolupráce českých knihoven při retrokonverzi katalogů / Bohdana Stoklasová // U nás. -- Roč. 5, č. 3 (1995), s. 103-107

A.2 Současný stav ve světě a v ČR

Pro retrospektivní konverzi lístkových katalogů a tištěných bibliografií vyvinula firma Comdat na podkladě analýz a funkčního zadání pracovníků NK ČR speciální technologii RETROKON, která je založena na špičkovém technickém i programovém vybavení. Díky své modernosti, komplexnosti a zároveň modulárnosti a možnosti snadných, finančně dostupných modifikací obecného „jádra“ představuje dnes technologie RETROKON aplikovaná a rozvíjená v tomto projektu bez nadsázky světovou špičku. Svědčí o tom nejen zahraniční reference a časté zahraniční návštěvy, které přijíždějí do NK právě kvůli retrospektivní konverzi, ale i zájem pořadatelů mezinárodních konferencí a seminářů o referát o technologii RETROKON. Kromě základních funkčních modulů (skenování, přepis,

strukturování) byly postupně vyvinuty moduly pro zpřístupnění naskenovaných katalogů na internetu a informační systém pro retrospektivní konverzi. Možnost zpřístupnění na internetu významně rozšiřuje využitelnost naskenovaných katalogů, informační systém je nezbytnou podmínkou efektivního managementu projektů retrospektivní konverze velkých institucí s miliónovými objemy katalogů. V roce 2000 došlo ke zdokonalení prezentace naskenovaných katalogů a zároveň obohacení o možnost objednávat z těchto katalogů, které stále zachycují největší část fondů NK (online katalog v ALEPHu zachycuje stále jen fragment fondů NK). Řešení problému srovnatelných parametrů na světě neexistuje.

A.3 Cíl

Hlavní cíle projektu v roce 2000 v NK byly:

1. Vytvoření spolehlivé zálohy naskenovaných katalogů NK
2. Zdokonalení SW pro využití naskenovaných katalogů po stránce funkčnosti i designu uživatelského rozhraní
3. Vytvoření možnosti objednávat dokumenty z fondů NK v rámci MVS prostřednictvím internetu na základě naskenovaných katalogů

B Analytická část

B.1 Vlastní řešení

1. Vytvoření zálohy dat zpracovávaných v rámci projektu

Pro dosažení tohoto cíle byla dodána a zprovozněna komplexní technologie pro zálohování velkých objemů dat zpracovávaných v rámci projektu.

HW část technologie je tvořena magnetopáskovou DLT knihovnou Hewlett Packard SureStore DLT Library 1/20, Dsktp, HVDS, připojenou přes SCSI rozhraní k serveru KATIF, na kterém je uložen a zpracováván datový obsah v rámci retrokonverze.

SW část technologie představuje programové vybavení firmy LEGATO pod názvem Legato Networker, které zajišťuje obsluhu magnetopáskových jednotek a realizuje nastavenou strategii zálohování. V rámci zálohování je prováděna kopie souborového systému, operačního systému a databáze MS SQL.

Záloha je prováděna na základě strategie navržené optimálně pro režim daný prací v rámci retrospektivní konverze na serveru KATIF. Zálohovací zařízení vytváří v předem definovaných intervalech 3 sady kopií z nichž jedna je uložena mimo budovu, ve které je technologické zařízení provozováno.

Instalaci a zprovoznění technologie provedla společnost Comdat. Jako subdodávka byla firmou GAPP system provedena instalace, základní nastavení SW LEGATO včetně zaškolení.

Další informace:

<http://www.hp.com>

<http://www.legato.com>

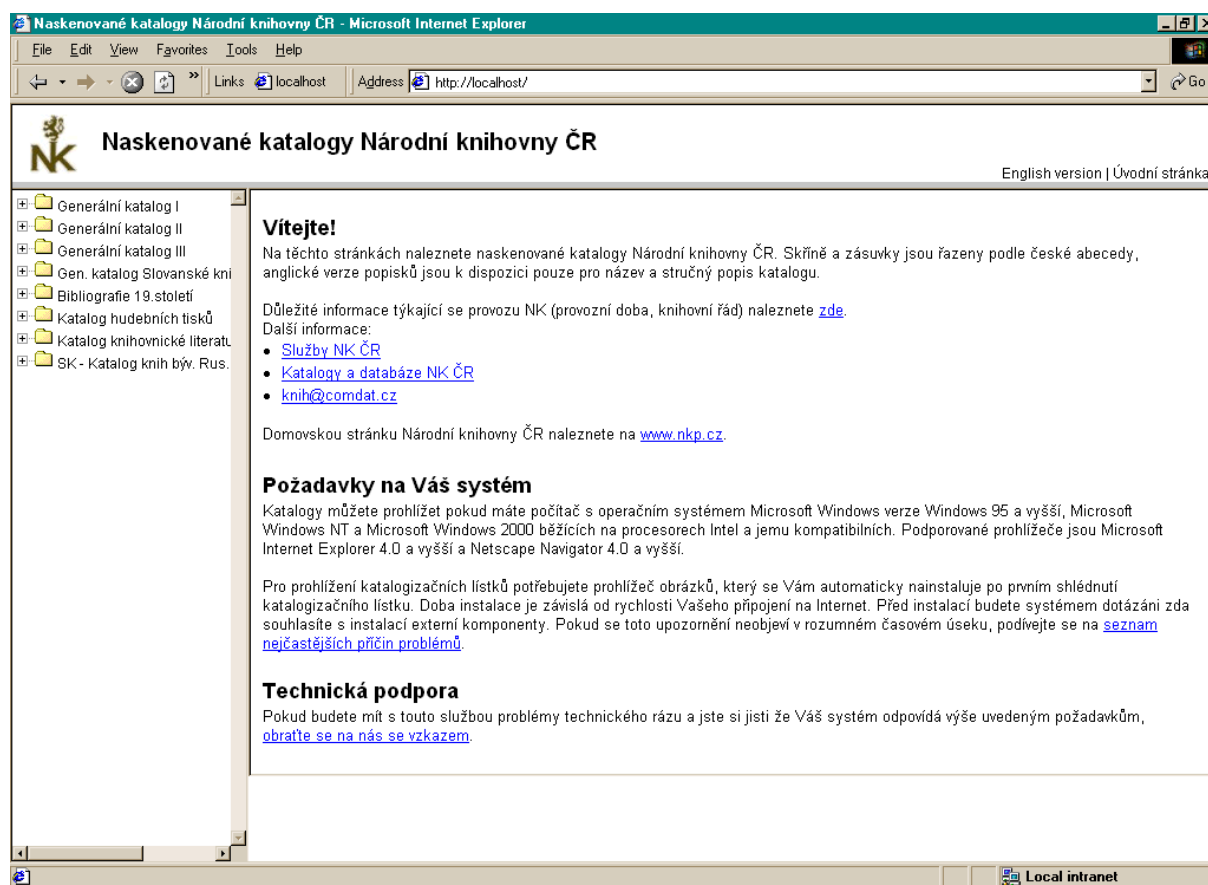
2. Zdokonalení SW pro využití naskenovaných katalogů po stránce funkčnosti i designu uživatelského rozhraní.

Pro přístup k naskenovaným záznamům katalogů NK byly provedeny analytické a přípravné práce pro vývoj nové verze programu WWW Katif 2.0, který umožňuje přístup k záznamům

prostřednictvím sítě Internet. Vývojové a programátorské práce budou ukončeny v průběhu měsíce listopadu 2000 a následně bude systém uveden do provozu.

Nová verze programu zahrnuje vytvoření nové tzv. business logiky systému a klientského rozhraní pro přístup k záznamům a jejich vyhledávání. Dále pak nový zobrazovač pro prezentaci záznamů včetně licencí pro jeho použití. Nová verze programu bude podporovat operační systémy WIN95, 98, NT, 2000 a prohlížeče Internet Explorer a Netscape Navigator. Vše s cílem zvýšit uživatelský komfort, zlepšit funkčnost a vytvořit základ pro další rozvoj systému.

Prototyp nové verze uživatelského rozhraní

The screenshot shows a Microsoft Internet Explorer browser window displaying the website 'Naskenované katalogy Národní knihovny ČR'. The browser's address bar shows 'http://localhost/'. The website has a navigation menu on the left with categories like 'Generální katalog I', 'Generální katalog II', 'Generální katalog III', 'Gen. katalog Slovenské knihovny', 'Bibliografie 19. století', 'Katalog hudebních tisků', 'Katalog knihovnické literatury', and 'SK - Katalog knih býv. Rus.'. The main content area features a 'Vítejte!' (Welcome!) section with a brief introduction and links to 'Služby NK ČR', 'Katalogy a databáze NK ČR', and 'knih@comdat.cz'. Below this is a 'Požadavky na Váš systém' (System requirements) section detailing the supported operating systems (Windows 95, NT, 2000) and browsers (Internet Explorer 4.0, Netscape Navigator 4.0). A 'Technická podpora' (Technical support) section provides contact information for technical issues. The browser's status bar at the bottom indicates 'Local intranet'.

3. Vytvoření možnosti objednávat dokumenty z fondů NK, MZK a SVKOL v rámci MVS prostřednictvím internetu na základě naskenovaných katalogů

Ke splnění tohoto cíle byla provedena podrobná analýza problematiky objednávání v rámci všech oddělení a katalogů NK. Výsledkem analýzy je objektový a procesní model, který po implementaci zajistí lepší funkčnost, než byla původně předpokládána. Původní zadání předpokládalo možnost objednávat dokumenty pro potřeby MVS. Při provádění analýzy bylo však zjištěno, že službu objednávání prostřednictvím internetu z naskenovaných katalogů je možné a zároveň žádoucí zprostředkovat i běžným čtenářům knihovny. To však vede ke zvýšení nároků na vývojové a programátorské práce, které v souvislosti s dokončením tohoto úkolu bude třeba dopracovat. Příčinou zvýšení těchto nároků je odlišný princip ve zpracování objednávek pro čtenáře v porovnání se službou MVS, který musí umožňovat objednávání pro jednotlivé studovny atd. Tyto a další skutečnosti vyplývající z odlišností služeb MVS a služeb pro čtenáře musí konečně řešení respektovat.

Úvodní verze objednávkového modulu bude uvedena do zkušebního provozu v první dekádě prosince 2000. Modul zajistí prostřednictvím Internetu a WWW Katif výběr a objednání z katalogů, pro které je příslušná služba dostupná. Dostupnost služby pro katalog(y) stanoví NK a lze ji operativně měnit dle organizačních a personálních možností. Systém zajistí možnost prověření průběhu zpracování objednávky objednatelem prostřednictvím internetu s automatickým vyrozuměním o připravenosti objednaného díla k vyzvednutí nebo zaslání.

Výsledný produkt vytvoří základ pro přenositelnost řešení do jiných knihoven, které budou mít stejnou technologickou platformu pro zpřístupnění katalogů v obrazové podobě jako NK ČR.

Následují modely obrazovek – (konečná podoba bude k dispozici ve druhé polovině listopadu, do zprávy tedy nelze začlenit)

Objednávka - veřejné služby (studovny)

Údaje o čtenáři	
Jméno, Příjmení:	<input type="text"/>
Rok narození: (pro odlišení jmenovců)	<input type="text"/>
E-mail:	<input type="text"/>

Bibliografické údaje	
Autor:	<input type="text"/>
Název:	<input type="text"/>
Signatura:	<input type="text"/>
Svazek:	<input type="text"/>
Ročník:	<input type="text"/>
Rok:	<input type="text"/>

Přípravit do:

Aktuální do:

Objednávka MVS

Údaje o knihovně (objednává)	
SIGLA:	<input type="text"/>
Heslo:	<input type="text"/>
E-mail:	<input type="text"/>
Číslo požadavku:	<input type="text"/>

Bibliografické údaje	
Autor:	<input type="text"/>
Název:	<input type="text"/>
Signatura:	<input type="text"/>
Svazek:	<input type="text"/>
Ročník:	<input type="text"/>
Rok:	<input type="text"/>

Objednávka výpůjčky
Objednávka kopie

Aktuální do:

4. Analytické a programátorské práce na vývoji modulu pro eliminaci duplicit

Mechanismus pro eliminaci duplicit byl realizován prostřednictvím programu RIS II verze 1.5. Program RIS byl původně vyvinut pro potřeby řízení retrospektivní konverze. Měl umožnit především evidovat záznamy v jednotlivých etapách procesu retrospektivní konverze, pracovníky, kteří se podílejí na projektu retrospektivní konverze a jejich podíl v jednotlivých fázích procesu.

Postupně byl systém rozšířen i o další funkce a implementován na řadě pracovišť NK. Pro zamezení vzniku duplicit je v systému implementován nástroj pro označování záznamů a jejich sdružování dle různých kritérií (příznaky).

Příznaky jsou platné vždy pro celý katalog. Umožňují jednoduchým zatržením příslušného příznaku např.:

- třídit fond pro následnou retrokonverzi
- označovat záznamy, které již retrokonverzí prošly a jsou dostupné v bázích knihovnického systému
- označovat záznamy, které jsou právě v některé z fází retrokonverze
- označovat záznamy, které jsou z důvodu ztráty apod. vyloučeny z půjčování
- třídit fond na domácí produkci, která již byla zpracována v rámci retrokonverze Bibliografického katalogu a zahraniční produkci, která se postupně retrokonverzí zpracovává

Příznaky jsou zatím viditelné pouze pro uživatele s určitými přístupovými právy, na konci roku 2000 bude vytypovaná skupina příznaků viditelná pro všechny uživatele RISu, hlavně v návaznosti na objednávání dokumentů z naskenovaných katalogů KATIF prostřednictvím internetu.

S využitím nativních filtrů tento nástroj umožňuje selektivně řídit proces a metody retrospektivní konverze pro jednotlivé záznamy a/nebo jejich skupiny. Systém se opírá o obrazovou podobu záznamů naskenovaných, uložených a přístupných ve výše zmíněném systému KATIF.

Systém pracuje na principu klient-server a je přístupný uživatelům sítě WAN v rámci NK ČR. V současné době systém využívá cca. 40 aktivních uživatelů na půdě NK ČR, předpokládá se další rozšíření počtu uživatelů.

Výsledný produkt vytváří základ pro přenositelnost řešení do jiných knihoven a jejich vzájemné propojení pro meziknihovní eliminaci duplicit za podmínky, že budou využívat stejnou technologickou platformu pro zpřístupnění katalogů v obrazové podobě jako NK ČR

B.2 Přínos řešitele

V roce 2000 byla vytvořena spolehlivá záloha naskenovaných katalogů NK, čímž se zvýšila bezpečnost provozu a zároveň byly umožněny různé zásahy a úpravy, které byly před provedením zálohy riskantní s ohledem na možnost ohrožení provozu.

Zdokonalení SW pro využití naskenovaných katalogů po stránce funkčnosti i designu uživatelského rozhraní umožní vyšší uživatelský komfort při práci s naskenovanými katalogy a zároveň odstraní technická omezení na straně uživatele daná verzí operačního systému, typem prohlížeče atp.

Vytvoření možnosti objednávat dokumenty z fondů NK MZK a SVKOL v rámci MVS prostřednictvím internetu na základě naskenovaných katalogů představuje zásadní zlom ve využití těchto katalogů, zejména v rozšířené verzi zadání.

Výsledkem analytických a programátorských prací na vývoji modulu pro eliminaci multiplicitních převodů těchto záznamů je možnost vyloučit nebo alespoň podstatně omezit multiplicitní převody záznamů stejných dokumentů. Modul našel širší uplatnění i mimo pracoviště zabývající se retrokonverzí (akvizice, služby, správa a ochrana fondů).

B.3 Posun znalostí

Řešení navržené a otestované v rámci projektu v jeho etapě v roce 2000 obohacuje technologii RETROKON, která již ve své základní podobě (skenování, přepis, strukturování záznamů) představovala i v mezinárodním kontextu špičkové řešení, o novou dimenzi zejména v oblasti zpřístupnění naskenovaných katalogů - dochází k podstatnému zlepšení

funkčnosti i designu uživatelského rozhraní, odstranění technických omezení pro využití katalogů a k obohacení o možnost objednávat z lístkových katalogů. Protože jde o unikátní, ve světě dosud neexistující řešení, znamenají výsledky řešení dosažené v roce 2000 zcela zásadní posun znalostí v této oblasti v národním i mezinárodním měřítku.

C Návrhová část

C.1 Výsledky řešení

Výsledky řešení projektu v roce 2000 zcela odpovídají stanoveným cílům:

- Vytvoření spolehlivé zálohy naskenovaných katalogů NK, MZK a SVK
- Zdokonalení SW pro využití naskenovaných katalogů po stránce funkčnosti i designu uživatelského rozhraní
- Vytvoření možnosti objednávat dokumenty z fondů NK MZK a SVKOL v rámci MVS prostřednictvím internetu na základě naskenovaných katalogů, přičemž v oblasti objednávání dokumentů významně přesahují předem stanovený rámec. Možnost eliminace multiplicitní retrospektivní konverze záznamů týchž dokumentů bude kromě NK využitelná i v dalších knihovnách.

C.2 Závěr

Vyšší uživatelský komfort při práci s naskenovanými katalogy a odstranění technických omezení na straně uživatele daných verzí operačního systému, typem prohlížeče atp. podstatně zlepšil a zároveň rozšířil možnost využívání naskenovaných katalogů. Možnost objednávat dokumenty prostřednictvím internetu na základě naskenovaných katalogů znamená zásadní zlom ve využití těchto katalogů, významný zejména proto, že retrospektivní konverze katalogů velkých knihoven postupuje pomalu, pouze malé procento záznamů prošlo plnou retrospektivní konverzí a je přístupné v rámci integrovaných knihovnických systémů. Eliminace du/multiplicitní retrospektivní konverze záznamů týchž dokumentů umožní optimální využití lidských i finančních zdrojů.

C.3 Návrhy opatření

Pro zajištění plynulého pokračování projektu a jeho dokončení je nezbytná realizace následujících opatření:

- Zajištění dalšího financování projektu (formou pokračujícího grantu VaV) do roku 2004
- Finanční zajištění provozního nasazení možnosti objednávání z naskenovaných katalogů v NK, MZK a SVKOL, případně dalších českých knihovnách (VISK)
- Včasné přidělování finančních prostředků
- Stabilní personální zajištění projektu ve všech zúčastněných knihovnách
- Postupné posílení technického vybavení zúčastněných knihoven v souvislosti s potřebami projektu.

D Použití finančních prostředků

D.1 Tabulky

Využití přidělených prostředků do data dokončení zprávy dokumentují názorně následující tabulky:

1. Investice

- 2.1.0 Nákup materiálu**
- 2.2.0 Nákup služeb**
- 2.3.2 Zahraniční cestovné**
- 3.2 Ostatní osobní výdaje**

D.2 Komentář

1. Investice

Z položky investice byly hrazeny nákup a zprovoznění zálohovacího zařízení.

2.1.0 Nákup materiálu

Z položky materiál byly zakoupeny odborné publikace ke sledované problematice, drobný spotřební materiál a drobnější HW komponenty nezbytné pro řešení projektu. Do položky bylo převдено 8.000 Kč z pojištění u ostatních osobních výdajů. Na řešení projektu se nakonec podílelo více lidí, takže oproti původně plánovaným dohodám o činnosti byly uzavřeny dohody o provedení práce, čímž byly ušetřeny prostředky plánované na pojištění.

2.2.0 Nákup služeb

Z položky služby byly hrazeny programátorské práce (bližší popis viz projekt, výsledky v textu zprávy) a celní služby nezbytné pro převoz zálohovacího zařízení bez cla a DPH.

2.3.2 Zahraniční cestovné

Z položky zahraniční cestovné byla proplacena služební cesta hlavní řešitelky projektu na seminář o popisu fondů metodou konspektu. Konference měla zásadní význam pro rozhodování o politice budování fondů, která úzce souvisí i s problematikou retrospektivní konverze a nastavení priorit. Cesta byla ohlášena až po podání grantu, proto nemohla být pro rok 2000 předem plánována. Prostředky byly převedeny z položky služby.

3.2 Ostatní osobní výdaje

Z položky ostatní osobní výdaje byly proplaceny na základě dohod o provedení práce činnosti související se zajištěním personální a ekonomické administrativy projektu.

E Resumé a klíčová slova

E.1 Resumé a klíčová slova v češtině

Resumé:

Klíčem k širokému zpřístupnění fondů knihoven je retrospektivní konverze jejich katalogů. Retrospektivní konverze katalogů všech českých knihoven by vyžadovala stovky miliónů Kč. Protože vždy bude k dispozici jen malý zlomek této částky, je třeba prostředky, které jsou k dispozici, využít co nejefektivněji. Důležitá je zejména eliminace du(multi)plicitního převodu záznamů týchž dokumentů a správná volba priorit. Nejvyšší prioritu by měly mít katalogy těch knihoven, jejichž fondy mají stěžejní význam pro meziknihovní výpůjční službu a/nebo záchranu národního kulturního dědictví a v nichž byla tradičně vysoká kvalita katalogizace. NK, MZK a SVKOL splňují všechna uvedená kritéria. Cílem společně předkládaných projektů je rychlé a efektivní zpřístupnění katalogů všech tří knihoven formou účinné kooperace, založené na jednotné technologii a podpořené komplexním informačním systémem.

Klíčová slova:

Retrospektivní konverze * knihovní fondy * Národní knihovna České republiky * management velkých objemů dat * informační systémy

E.2 Abstract and key words in English

Abstract:

One of the basic conditions of “open“ libraries is to make their catalogues, which represent the keys to their collections, widely available. Retrospective conversion of catalogues describing collections of different Czech libraries would require the amount of money that will never be available. The less money we have, the better should be agreement on our priorities. The first candidates for allocation of funding available for retrospective conversion should be the libraries that have collections of key importance for ILL and/or protecting the national cultural heritage. They should also have traditionally a high level of cataloguing expertise. The National Library of the Czech Republic, the Moravian Library in Brno and the State Research Library in Olomouc meet all these demands. The goal of their agreed-upon project is making their catalogues widely available. They will develop and use the same technology.

Key words:

Retrospective conversion of catalogues * library collections * management of large data files
* information management systems

14. listopadu 2000
Dr. Vojtěch Balík, ředitel NK
Dr. Bohdana Stoklasová, hlavní řešitelka